

Cezary BRZEZIŃSKI
Uniwersytet Łódzki

SUBURBANIZACJA PRZESTRZENNA I EKONOMICZNA TERENÓW PODMIEJSKICH ŁÓDZI NA PRZYKŁADZIE GMIN POWIATU ZGIERSKIEGO

THE SPATIAL AND ECONOMICS SUBURBANISATION OF ŁÓDŹ SUBURBIA AREAS ON THE EXAMPLE OF THE COMMUNITIES OF ZGIERZ POVIAT

ABSTRACT: The processes of suburbanization are taking place more and more intensively around Polish agglomerations. The dynamics and range of this phenomenon force close observation of the processes, as they bring about a lot of negative consequences. The poviats of Zgierz, bordering with Łódź and connected with it with important national roads and featuring attractive natural environment, is especially threatened with negative results of the process of urban sprawl. To research into the range of this process, there have been analyzed the size and directions of migrations, the amount of agricultural land excluded from farming with regard to the aim of exclusion and the number of permits issued for building.

KEY WORDS: suburbanization, Łódź

Wprowadzenie

Miasta rozwijały się „od zawsze”. Zwiększały zajmowaną powierzchnię i liczbę mieszkańców tworząc charakterystyczną dla siebie przestrzeń, która cechuje się wysoką intensywnością zabudowy, rozbudowaną infrastrukturą społeczną i techniczną, znaczącym przekształceniem środowiska naturalnego. Proces ten nosi nazwę urbanizacji.

Jednak do XX w. tempo rozwoju miast, a zwłaszcza ich ekspansji na tereny podmiejskie określanej mianem suburbanizacji, było nieporównywalnie mniejsze niż w ciągu ostatnich 60 lat. Proces ten ze szczególnie silnym natężeniem wystąpił po drugiej wojnie światowej wraz z rozwojem transportu samochodowego, tras komunikacyjnych, poprawą zamożności mieszkańców, zmianami w przemyśle (tendencje do lokalizowania zakładów w pobliżu lotnisk, obwodnic czy wprowadzenie produkcji taśmowej) oraz budową centrów handlowych.

Pojęcie suburbanizacji pojawia się w trzech zasadniczych kontekstach przestrzennych (Lisowski 2009, s. 66):

a) wewnątrz granic administracyjnych miasta centralnego (tzw. suburbanizacja wewnętrzna, na wolnych jeszcze do zainwestowania terenach miasta rdzeniowego);

b) poza granicami miasta centralnego, w obrębie tzw. strefy podmiejskiej bliższej (urban fringe, suburban zone, strefa przedmiejska), cechującej się względną ciągłością przestrzenną zainwestowania;

c) poza strefą podmiejską bliższą, w obrębie strefy podmiejskiej dalszej (region miejski, urban-rural fringe, strefa przedmiejska), z przewagą ekstensywnych form użytkowania ziemi i krajobrazowo przypominającej wieś.

Proces ten, z natury swojej żywiołowy, jest wysoce szkodliwy, a jego koszty można rozpatrywać w sferze przestrzennej, ekonomicznej i społecznej.

W sferze przestrzennej następuje degradacja cennych terenów otwartych, terenów rolnych, dzikiej przyrody oraz zasobów naturalnych, kulturowych, krajobrazowych i rekreacyjnych. Przejawem tego może być konieczność przeznaczania coraz to nowych terenów pod drogi i infrastrukturę komunikacyjną, co wiąże się z narastającymi uciążliwościami i odczuwalnym zanieczyszczeniem oraz niszczeniem środowiska kulturowego i przyrodniczego.

W aspekcie gospodarczym następuje degradacja miast centralnych – wyludniają się, zamierają ich centra oraz następuje spadek dochodów z tytułu płaconych podatków. Następuje wzrost wydatków gospodarstw domowych na dojazd z domu do pracy przez dłuższe odległości, wzrost kosztów ponoszonych przez przedsiębiorstwa położone na peryferiach w związku z niewydolnością systemów transportowych oraz pojawiają się dodatkowe koszty rozbudowy infrastruktury społecznej i technicznej i związanych z nimi usług (Urban sprawl... 2006).

W sferze społecznej proces ten prowadzi do polaryzacji społeczeństwa, do zaniku relacji sąsiedzkich oraz do konfliktów pomiędzy ludnością autochtoniczną a napływową.

Dodatkowo K. Kamieniecki wymienia jako konsekwencję suburbanizacji: korki uliczne, wydłużenie dojazdów (co ogranicza czas poświęcany na pracę i życie rodzinne), pogorszenie czystości powietrza i wody. Zauważa on, że rozprzestrzenianie się miast degraduje śródmiejski handel przez wyparcie go z lokalnych sklepów i restauracji do wielkich regionalnych supermarketów, zwiększa bezrobocie i przyczynia się do koncentracji ubóstwa w centralnych częściach miast, obniża wartość nieruchomości i możliwości inwestycyjne oraz odziera miasta z ich cech – krajobraz miast zdominowały porzucone fabryki, zabite deskami okna i drzwi kamienic i opustoszałe sklepy (Kamieniecki 2002).

W chwili obecnej największe doświadczenia w zakresie żywiołowego rozlewania się miast, określanego angielskim terminem „urban sprawl”, posiadają Stany Zjednoczone, na których obszarze zjawisko to przybrało szczególnie patologiczne formy.

W Polsce proces suburbanizacji jest obserwowany zwłaszcza w miastach liczących powyżej 100 tys. mieszkańców i przejawia się on m.in. odpływem ludności z miast

w ich strefy podmiejskie (Szymańska 2002, s. 56). Szerzej o problemach związanych z „żywiolowym rozrastaniem się miast” piszą: Sławiński, Denis (2008), Zathey (2006), Kamieniecki (2002), Lisowski (2009) oraz autorzy przytoczonych tu w bibliografii publikacji zbiorowych (*Żywiolowe rozprzestrzenianie się... 2006; Problem suburbanizacji... 2005*).

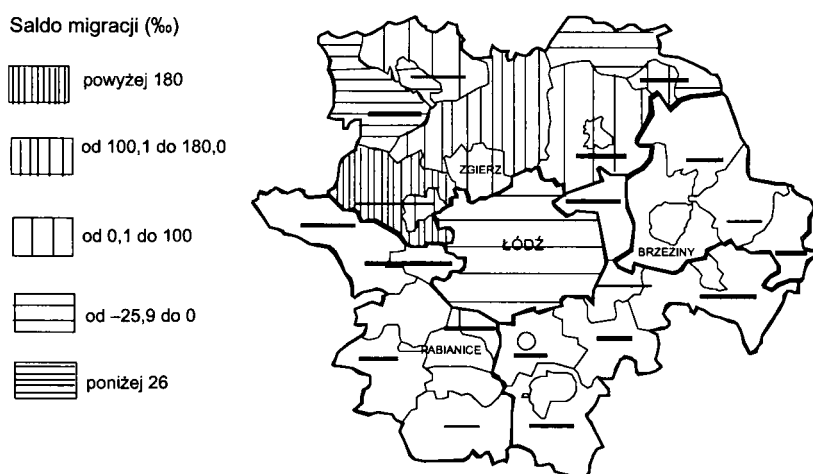
Suburbanizacja przestrzenna

W celu zbadania skali i kierunków procesów suburbanizacji w powiecie zgierskim poddano analizie dane z okresu ostatnich 10 lat, tj. od 1999 r. do 2008 r. Skupiono się przede wszystkim na następujących zjawiskach:

- wielkość i kierunki migracji w gminach (bez migracji zagranicznych),
- powierzchnia gruntów rolnych wyłączonych z produkcji rolniczej wraz z analizą celu wyłączenia,
- liczba pozwoleń na budowę.

Analizując zebrane dane nie uwzględniono Łodzi, z wyjątkiem wielkości i kierunków migracji, gdyż procesy suburbanizacji – generalnie rzecz biorąc – dotyczą obszarów wokół miasta centralnego.

Powiat zgierski zajmuje powierzchnię 855 km² i jest zamieszkały przez 161 tys. osób. Siedzibą władz powiatu jest miasto Zgierz, liczące 58 tys. mieszkańców. W tym powiecie do terenów o dużym dodatnim saldzie migracji, sięgającym powyżej 60‰, należą (por. tabelę 1 i rysunek 1) obszary wiejskie gminy Aleksandrów Łódzki (267,8‰), gmina Zgierz (149‰) i obszar wiejski gminy Stryków (78,7‰). Do jednostek o dodatnim, lecz już wyraźnie mniejszym saldzie, sięgającym od 31‰ do 60‰, należą miasto Aleksan-

Rys. 1. Saldo migracji na 1000 mieszkańców w gminach powiatu zgierskiego i Łodzi w latach 1999–2008

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

drów Łódzki i gmina Ozorków, a gminy o bardzo małym dodatnim saldzie migracji, sięgającym od 0,1‰ do 30‰, to miasta Zgierz, Stryków i Głowno.

Grupę gmin o saldzie ujemnym, sięgającym od 0‰ do 30‰, tworzą: miasto Ozorków, Łódź i gmina wiejska Głowno. Do jednostek o największym saldzie ujemnym zalicza się Parzęczew (-129,7‰).

Tabela 1

Wielkość salda migracji na 1000 mieszkańców
w gminach powiatu zgierskiego i Łodzi w latach 1999–2008

Jednostka terytorialna	Saldo migracji na 1000 mieszkańców
Obszar wiejski gminy Aleksandrów Łódzki	267,8
Gmina Zgierz	149,0
Obszar wiejski gminy Stryków	78,7
Miasto Aleksandrów Łódzki	49,9
Gmina Ozorków	41,5
Miasto Zgierz	21,1
Miasto Stryków	14,7
Miasto Głowno	1,1
Miasto Ozorków	-5,3
Miasto Łódź	-15,9
Gmina Głowno	-26,4
Gmina Parzęczew	-129,7

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

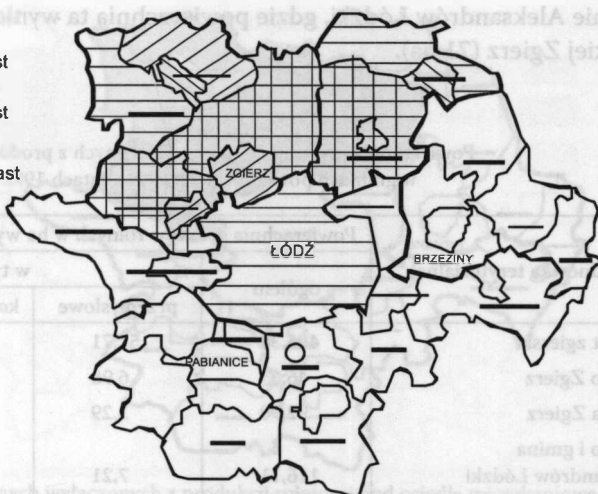
Badając procesy migracyjne w powiecie zgierskim poddano analizie również kierunki migracji (rysunek 2). Uwzględniając zarówno napływ, jak i odpływ mieszkańców oraz kierunki: miasto – wieś, podzielono gminy na cztery kategorie. Pierwszą stanowiły te, w których rejestrowano napływ ludności zarówno z miast, jak i ze wsi. W grupie tej znalazły się: miasto i gmina Stryków, gmina Zgierz, obszar wiejski gminy Aleksandrów. Są to głównie gminy wiejskie graniczące bezpośrednio z Łodzią. Sytuację tę można wytłumaczyć napływem mieszkańców z Łodzi oraz z otaczających miast w celu zamieszkania z dala od miasta.

Do drugiej kategorii gmin zaliczono te o napływie ludności z miast i odpływie na wieś. Są to głównie miasta graniczące z miastem centralnym (Zgierz, Aleksandrów Łódzki) oraz gmina Ozorków. W przypadku miast występuje napływ ludności z Łodzi oraz wyjazdy ich mieszkańców na tereny wiejskie. Wyjaśnienie przypadku gminy Ozorków wymaga dokładniejszych badań.

Trzecią kategorię tworzą gminy charakteryzujące się odpływem ludności do miast i napływem z terenów wiejskich. Są to: miasto Ozorków i miasto Głowno. Z dużym

Gminy:

- o napływie ludności z miast i wsi
- o napływie ludności z miast i odpływie na wieś
- o odpływie ludności do miast i napływie na wieś
- o odpływie ludności do miast i na wieś

Rys. 2. Kierunki migracji w gminach powiatu zgierskiego i Łodzi w latach 1999–2008

Źródło: Jak w rys. 1.

prawdopodobieństwem można stwierdzić, że gminy te tracą mieszkańców na rzecz innych położonych bliżej miast, tj. Ozorków na rzecz Zgierza, Aleksandrowa i Łodzi, natomiast Głowno na rzecz Łodzi i Strykowa.

Ostatnią, będącą w najgorszej sytuacji demograficznej kategorią gmin są te, które tracą mieszkańców w wyniku odpływu zarówno do miast, jak i na wieś. Należą do niej: Łódź, Parzęczew oraz gmina wiejska Głowno.

Skutkiem takiej wielkości i kierunków migracji był duży popyt na grunty nadające się do zabudowy, co zaowocowało dużą liczbą wniosków o wyłączenie gruntów rolnych z produkcji rolniczej. Aby zbadać wielkość owego zjawiska przeanalizowano sprawozdania RRW-11, w których zawarte są informacje na temat wielkości i celu odrolnienia gruntów rolnych we wszystkich gminach powiatu zgierskiego w analizowanym okresie. Wyniki analizy prezentuje tabela 2.

Do kategorii jednostek, w których powierzchnia gruntów wyłączonych z produkcji rolniczej sięgała od 70 ha do 175 ha należały miasta i gminy Stryków, Aleksandrów Łódzki oraz gmina Zgierz (rysunek 3). W kolejnej kategorii jednostek – z odrolnieniem od 32,1 ha do 70 ha – znalazło się miasto Zgierz.

W trzeciej kategorii gmin znalazły się jednostki, w których odrolniona powierzchnia wahała się od 11,1 ha do 32 ha. Były to głównie gminy Ozorków i Parzęczew, położone w północno-zachodniej części powiatu i niegraniczące z Łodzią. Do ostatniej grupy – o najmniejszej powierzchni (do 11 ha) odrolnionych gruntów, należą gminy położone w północno-wschodniej części powiatu (miasto i gmina Głowno) oraz w części północno-zachodniej (Ozorków).

Analizując powierzchnię gruntów rolnych wyłączonych z produkcji rolniczej pod tereny mieszkaniowe (rysunek 4) zauważamy największą skalę tego procesu w mieście

i gminie Aleksandrów Łódzki, gdzie powierzchnia ta wyniosła 88,8 ha, oraz w gminie wiejskiej Zgierz (71 ha).

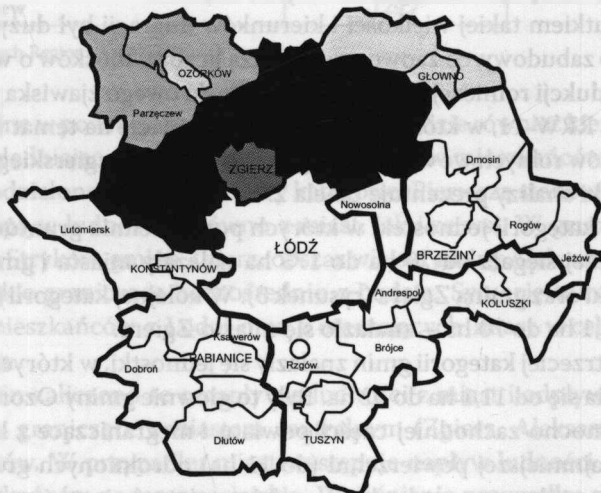
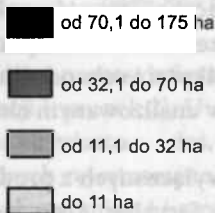
Tabela 2

Powierzchnia gruntów rolnych wyłączonych z produkcji rolniczej
w gminach powiatu zgierskiego w latach 1999–2008

Jednostka terytorialna	Powierzchnia gruntów rolnych w ha wyłączonych z produkcji rolniczej			
	ogółem	w tym pod tereny		
		przemysłowe	komunikacyjne	osiedlowe
Powiat zgierski	495,34	51,71	2,92	256,10
Miasto Zgierz	46,63	6,98	1,72	33,40
Gmina Zgierz	92,90	3,29	1,08	70,70
Miasto i gmina Aleksandrów Łódzki	116,11	7,21	1,74	88,77
Miasto i gmina Stryków	174,88	20,25	0,00	26,42
Miasto Głowno	3,34	0,53	0,10	2,71
Gmina Głowno	4,56	0,00	0,00	1,16
Miasto Ozorków	10,51	2,43	0,00	7,11
Gmina Ozorków	22,84	9,30	0,00	10,35
Gmina Parzęczew	23,48	0,00	0,00	15,47

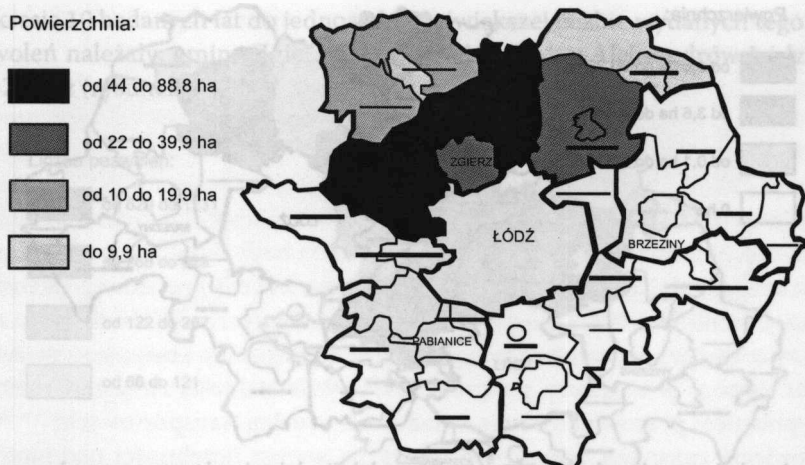
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Starostwa Powiatowego w Zgierzu oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego.

Powierzchnia:

Rys. 3. Powierzchnia gruntów rolnych wyłączonych z produkcji rolniczej w gminach powiatu zgierskiego w latach 1999–2008

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Starostwa Powiatowego w Zgierzu oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego.

Rys. 4. Powierzchnia gruntów rolnych wyłączonych z produkcji rolniczej pod osiedla mieszkaniowe w gminach powiatu zgierskiego w latach 1999–2008

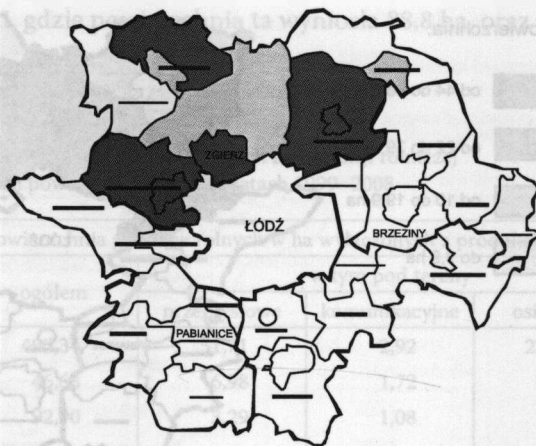
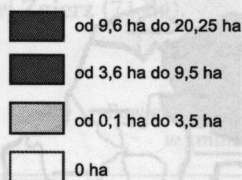
Źródło: Jak w rys. 3.

Nieco mniejsze natężenie tego procesu obserwujemy w kolejnej kategorii gmin obejmującej przedział od 22,1 ha do 39,9 ha. Należą do tej grupy miasto i gmina Stryków oraz miasto Zgierz. Do trzeciej grupy gmin zaliczono gminę Ozorków (10,3 ha) i Parzęczew (15,5 ha). Położone są one w północno-zachodniej części powiatu. Do jednostek o najmniejszej powierzchni wyłączonej z produkcji rolniczej pod tereny mieszkaniowe należą przede wszystkim gminy skoncentrowane w północno-wschodniej części powiatu (miasto i gmina Głowno) oraz miasto Ozorków leżące w jego północno-zachodniej części.

Podobną (choć o dużo mniejszej skali zjawiska) sytuację obserwujemy w przypadku analizy terenów odrolnionych pod tereny przemysłowe (rysunek 5). Do jednostek, w których przeznaczono największą powierzchnię na ten cel należą miasto i gmina Stryków (20,2 ha). Jest to ściśle powiązane z funkcjonowaniem dużego centrum logistycznego, rozwijającego się od lat połowy dziewięćdziesiątych XX w. wokół planowanego skrzyżowania autostrad A-1 i A-2. Kolejną grupę stanowią gminy, w których analizowana powierzchnia wahała się od 3,6 ha do 9,5 ha. Są to: miasto Zgierz, miasto i gmina Aleksandrów Łódzki oraz gmina Ozorków. W przypadku dwóch ostatnich gmin fakt odrolnienia gruntów na cele przemysłowe jest powiązany z funkcjonowaniem podstref Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Ostatnią grupę tworzą gminy, w których wielkość wyłączeń zamykała się w przedziale od 0,2 ha 3,5 ha. Znalazły się tu gmina wiejska Zgierz oraz miasta Ozorków i Głowno. W pozostałych miejscowościach należących do powiatu, tj. w Parzęczewie i gminie wiejskiej Głowno, proces ten nie występował.

Podsumowując powyższą analizę należy stwierdzić, iż – zgodnie z oczekiwaniami – największa skala tego procesu odrolniania gruntów następuje w miastach i gminach graniczących z Łodzią. Szczególnie wyróżniają się tutaj miasta i gminy Aleksandrów

Powierzchnia:

Rys. 5. Powierzchnia gruntów rolnych wyłączonych z produkcji rolniczej pod tereny przemysłowe w gminach powiatu zgierskiego w latach 1999–2008

Źródło: Jak w rys. 3.

Łódzki, Stryków, Zgierz. Trzeba jednak pamiętać, że mamy do czynienia jedynie z decyzjami o odrołnieniu, co nie oznacza, że grunty te zostały zabudowane. Informacje te mówią nam o podaży gruntów do zabudowy.

Ostatnim elementem, który został poddany analizie, jest liczba pozwoleń na budowę budynków mieszkalnych jednorodzinnych w gminach powiatu zgierskiego (tabela 3).

Tabela 3

Pozwolenia na budowę budynków mieszkalnych jednorodzinnych w gminach powiatu zgierskiego w latach 1999–2008

Jednostka terytorialna	Liczba pozwoleń
Powiat zgierski	5842
Miasto Aleksandrów Łódzki	615
Miasto Głowno	262
Miasto Ozorków	255
Miasto Stryków	66
Miasto Zgierz	880
Obszar wiejski gminy Aleksandrów Łódzki	1211
Gmina Głowno	109
Gmina Ozorków	411
Obszar wiejski gminy Stryków	546
Gmina Zgierz	1231
Gmina Parzęczew	256

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów Starostwa Powiatowego w Zgierzu oraz urzędów miast i gmin powiatu zgierskiego.

W okresie 10 badanych lat do jednostek o największej liczbie wydanych tego rodzaju pozwoleń należały: gmina Zgierz, obszar wiejski gminy Aleksandrów Łódzki oraz miasto Zgierz (rysunek 6).

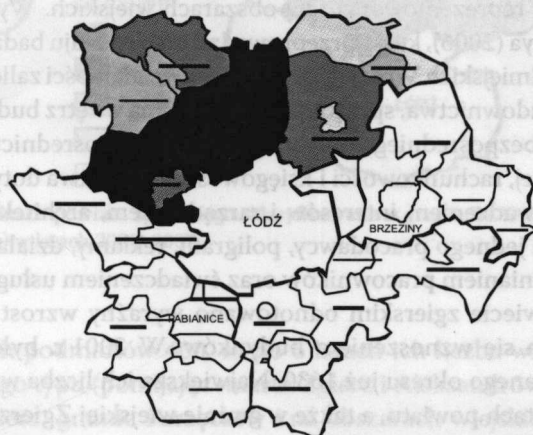
Liczba pozwoleń:

od 629 do 1231

od 268 do 629

od 122 do 267

od 66 do 121

Rys. 6. Liczebność wydanych pozwoleń na budowę budynków mieszkalnych jednorodzinnych w gminach powiatu zgierskiego w latach 1999–2008

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów Starostwa Powiatowego w Zgierzu oraz urzędów miast i gmin powiatu zgierskiego.

Kolejna grupa gmin obejmuje przedział od 411 (gmina wiejska Ozorków) do 615 (miasto Aleksandrów Łódzki) pozwoleń. Należy do niej także obszar wiejski gminy Stryków. Do trzeciej grupy gmin zakwalifikowano Parzęczew oraz miasta Ozorków i Głowno. Najmniej pozwoleń wydano w mieście Strykowie i gminie Głowno.

Z analizy tych danych wyraźnie wynika, że największy ruch budowlany obserwuje się na terenach wiejskich graniczących z Łodzią. Wraz ze wzrostem odległości od tego miasta zmniejsza się skala zjawiska. Jest też owo zjawisko wyraźnie mniejsze w małych miastach, z wyjątkiem Aleksandrowa Łódzkiego, w którym ożywienie ruchu budowlanego może być spowodowane, oprócz atrakcyjnej lokalizacji, faktem posiadania przez tę jednostkę miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla całej powierzchni, w przeciwieństwie do pozostałych miast i gmin powiatu.

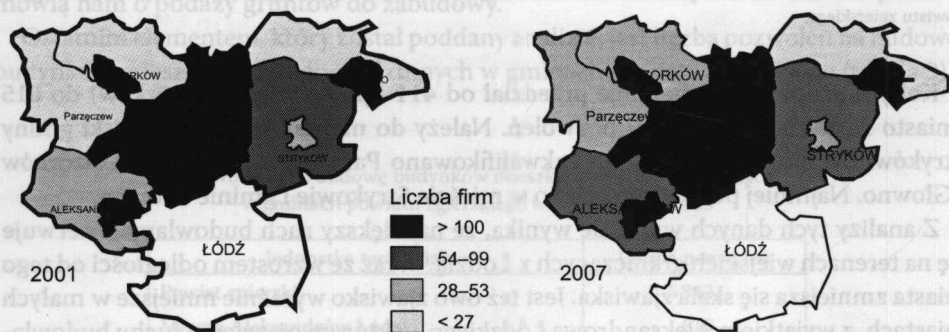
Suburbanizacja ekonomiczna

W wyniku dużego napływu ludności na tereny podmiejskie obserwuje się zmiany w sferze nie tylko przestrzennej, lecz również funkcjonalnej. Znajduje to odzwierciedlenie we wzroście liczby firm o charakterze nierolniczym na terenach wiejskich. Można z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, że ich działalność jest ściśle powiązana z usługami świadczonymi na rzecz ludności napływowej, bądź z wykonywanym

zawodem migrantów. Stanowi to przejaw suburbanizacji ekonomicznej, która jest kolejnym etapem po fazie suburbanizacji przestrzennej.

W celu zobrazowania suburbanizacji ekonomicznej dokonano analizy zmian w latach 2001–2007 liczebności podmiotów gospodarczych o charakterze niereprezentowanym lub słabo reprezentowanym na obszarach wiejskich. Wykorzystano w tym celu pracę M. Zatheya (2006), który przeprowadził tego rodzaju badania w odniesieniu do sołectw gmin podmiejskich Wrocławia. Do takich działalności zaliczono świadczenie usług w zakresie: budownictwa, sprzątnięcia i czyszczenia wnętrz budynków, mycia okien i porządkowania bezpośredniego otoczenia budynków, pośrednictwa finansowego, działalności prawniczej, rachunkowości i księgowości, doradztwa dotyczącego działalności związanej z prowadzeniem interesów i zarządzaniem, architektury i inżynierii, świadczenia pracy dla jednego pracodawcy, poligrafii, reklamy, działalności związanej z rekrutacją i udostępnianiem pracowników oraz świadczeniem usług transportowych.

W powiecie zgierskim odnotowano wyraźny wzrost liczebności podmiotów zajmujących się wznoszeniem budynków. W 2001 r. było ich tu 1379, a pod koniec analizowanego okresu już 1630. Największa ich liczba występuje – co jest zrozumiałe – w miastach powiatu, a także w gminie wiejskiej Zgierz. Nieco mniej funkcjonuje na obszarze wiejskim gminy Aleksandrów Łódzki i Stryków. Wielkości te (por. rysunek 7) pokrywają się z obszarami o największej liczbie wydanych pozwoleń na budowę.

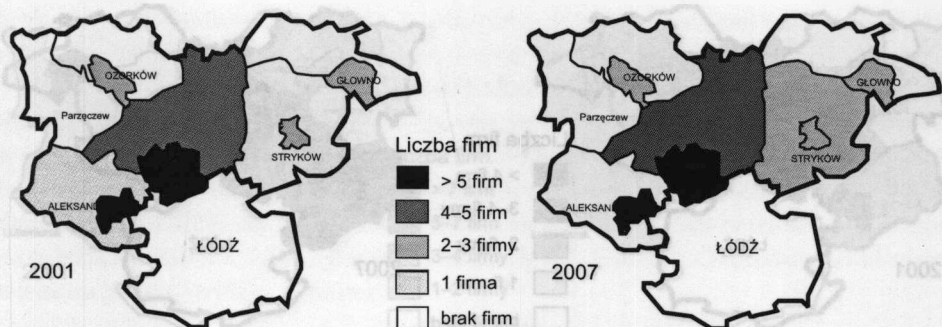

Rys. 7. Podmioty gospodarcze w gminach powiatu zgierskiego sklasyfikowane w grupie 45.0 EKD (wznoszenie budynków) w latach 2001–2007

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W przypadku podmiotów zajmujących się sprzątnięciem i czyszczeniem budynków (rysunek 8) nastąpił wzrost ich liczby z 64 do 72. Największa ich koncentracja występuje również na terenach o dużym napływie ludności i dużej liczbie pozwoleń na budowę, tj. w gminie wiejskiej Zgierz i na obszarze wiejskim gminy Stryków, choć istotnych zmian w analizowanym okresie nie zaobserwowano.

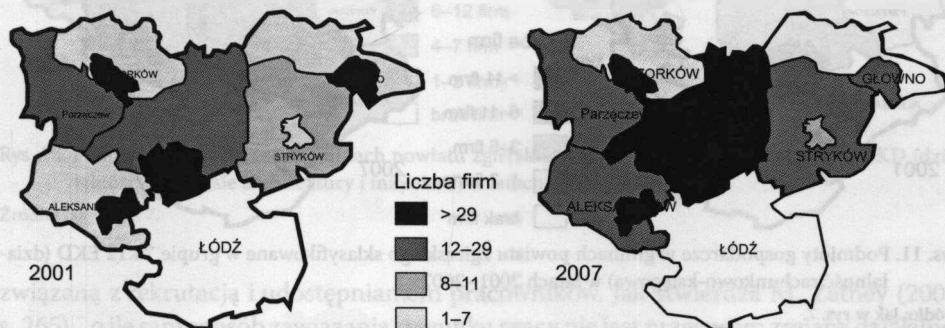
W efekcie intensywnych procesów budowlanych nastąpił wzrost zapotrzebowania na instytucje zajmujące się udzielaniem pożyczek, pośrednictwem pieniężnym oraz ubezpieczeniem, a także prowadzeniem funduszu emerytalno-rentowego. Jeżeli na początku

Rys. 8. Podmioty gospodarcze w gminach powiatu zgierskiego sklasyfikowane w grupie 74.70 EKD (sprzątanie i czyszczenie budynków) w latach 2001–2007

Źródło: Jak w rys. 7.

omawianego okresu było tych podmiotów 400, to po 6 latach ich liczba wzrosła do 495. Najwięcej podmiotów tego typu (pomijając miasta Zgierz i Aleksandrów Łódzki) zarejestrowano w gminie Zgierz, gminie Parzęczew i na obszarach wiejskich gminy Aleksandrów Łódzki i Stryków (rysunek 9), co generalnie pokrywa się z obszarami intensywnej zabudowy mieszkaniowej.

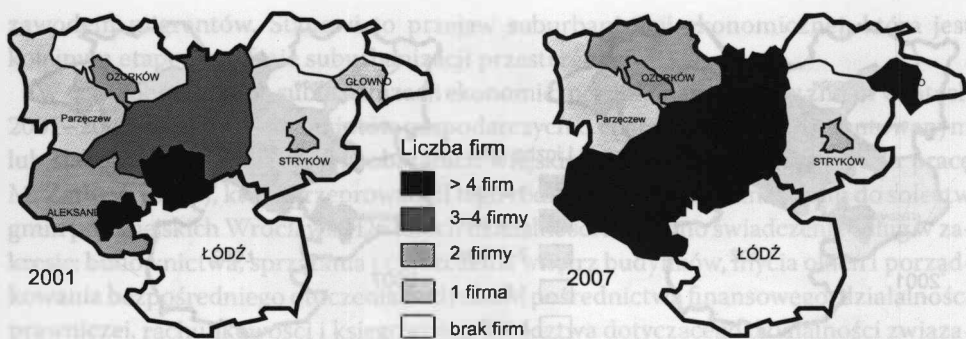

Rys. 9. Podmioty gospodarcze w gminach powiatu zgierskiego sklasyfikowane w grupie 65.0–67 EKD (pośrednictwo finansowe) w latach 2001–2007

Źródło: Jak w rys. 7.

W latach 2001–2007 wyraźnie zwiększyła się liczba podmiotów świadczących działalność prawniczą. Na początku badanego okresu było ich 27, pod koniec już 58. Dużym ich nasyceniem charakteryzowały się zarówno miasto, jak i gmina Zgierz, miasto i gmina Aleksandrów Łódzki oraz miasto Głowno (rysunek 10).

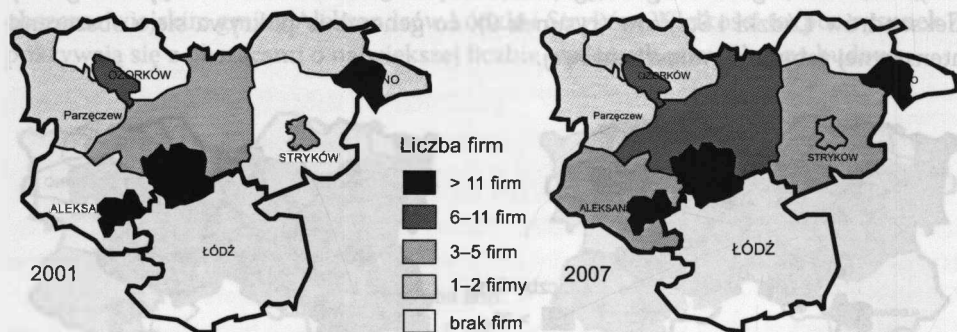
Rozwój gospodarczy, pojawianie się nowych firm na obszarach podmiejskich wpłynęły na zwiększenie się liczby podmiotów świadczących usługi z zakresu działalności rachunkowo-księgowej. Łączna liczba tych podmiotów wzrosła w analizowanych latach ze 104 do 137. Najbardziej zauważalne zmiany w ich liczebności nastąpiły na terenach

Rys. 10. Podmioty gospodarcze w gminach powiatu zgierskiego sklasyfikowane w grupie 74.11 EKD (działalność prawnicza) w latach 2001–2007

Źródło: Jak w rys. 7.

gmin wiejskich lub obszarów wiejskich gmin wiejsko-miejskich, a w szczególności obszaru wiejskiego gminy Aleksandrów Łódzki i Stryków i gminy Zgierz (rysunek 11).

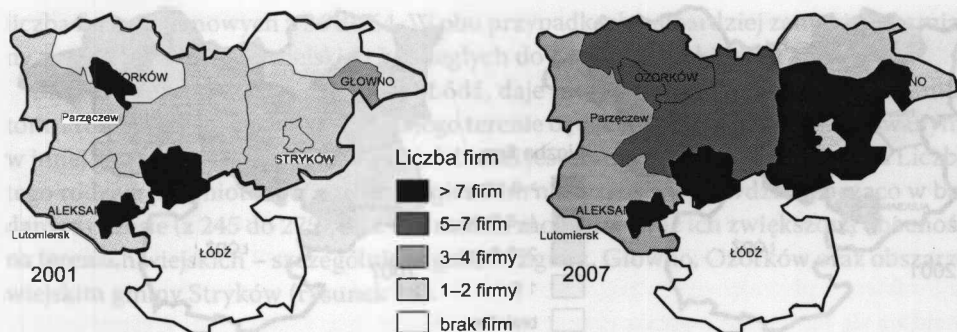
Rys. 11. Podmioty gospodarcze w gminach powiatu zgierskiego sklasyfikowane w grupie 74.12 EKD (działalność rachunkowo-księgową) w latach 2001–2007

Źródło: Jak w rys. 7.

Podobnie było w przypadku firm służących doradztwem w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej. Ich ogólna liczba wzrosła z 60 w 2001 r. do 115 w 2007 r., przy czym największe zmiany liczebności nastąpiły w gminie Zgierz i na obszarze wiejskim gminy Stryków (rysunek 12).

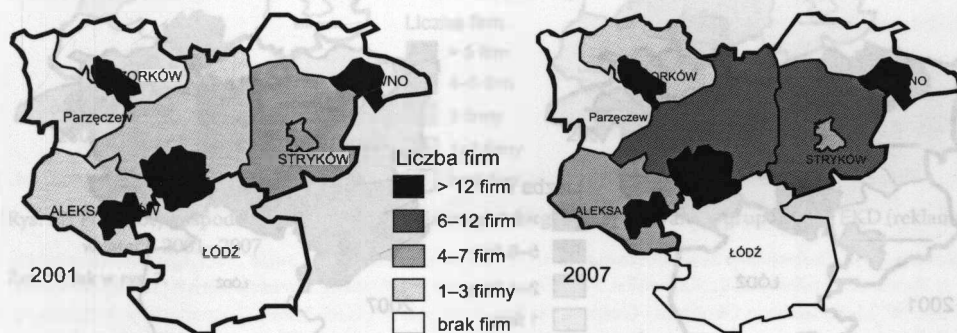
Nieco mniejszą dynamiką liczebnego wzrostu cechowały się podmioty gospodarcze prowadzące działalność w zakresie architektury i inżynierii. Ich liczba w latach 2001–2007 zwiększyła się z 172 do 200, przy czym najbardziej zauważalny wzrost wystąpił na obszarach wiejskich graniczących z Łodzią (rysunek 13).

W analizowanym przedziale czasowym nastąpił duży, bo prawie dwukrotny wzrost liczby jednoosobowych podmiotów gospodarczych, prowadzących działalność na rzecz jednego podmiotu oraz nieco mniejszy wzrost liczebny firm prowadzących działalność

Rys. 12. Podmioty gospodarcze w gminach powiatu zgierskiego sklasyfikowane w grupie 74.14 EKD (doradztwo w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej i zarządzania) w latach 2001–2007

Źródło: Jak w rys. 7.

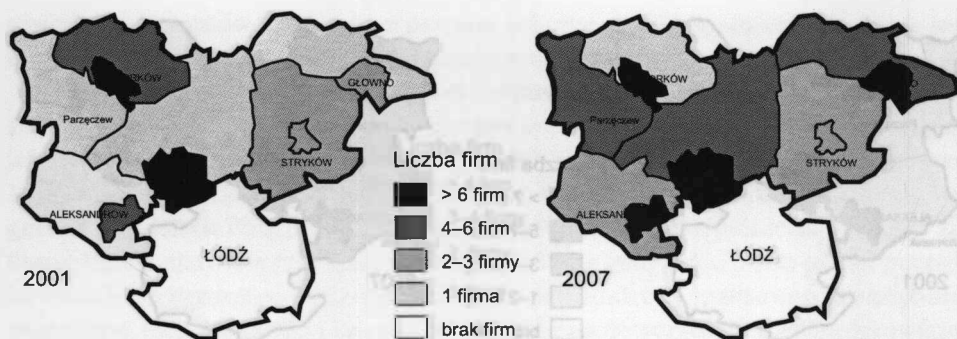

Rys. 13. Podmioty gospodarcze w gminach powiatu zgierskiego sklasyfikowane w grupie 74.20 EKD (działalność w zakresie architektury i inżynierii) w latach 2001–2007

Źródło: Jak w rys. 7.

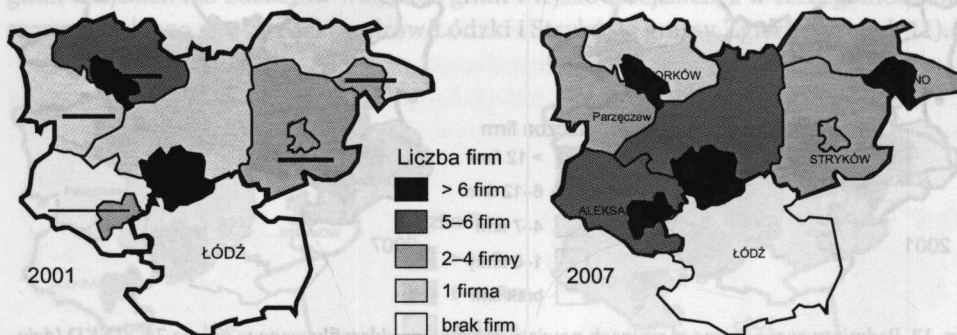
związaną z rekrutacją i udostępnianiem pracowników. Jak stwierdza M. Zathy (2006, s. 265), „o ile sam sposób zawiązania stosunku pracy nie jest przejawem zmiany działalności i dowodem na ewolucję funkcji wsi i gminy, o tyle przejaw wykorzystywania nowych możliwych form pracy [...] świadczy o innowacyjności i dyfuzji rozwiązań w zakresie prowadzenia interesów, zarządzania i organizacji pracy”. Liczba pierwszej grupy podmiotów wzrosła z 49 do 71, drugiej z 55 do 81 na terenie powiatu zgierskiego. Podobnie jak w poprzednio omówionych przypadkach najbardziej wyraźne zmiany nastąpiły na terenach wiejskich, przy czym w zakresie wzrostu liczebności jednoosobowych podmiotów gospodarczych prowadzących działalność na rzecz jednego podmiotu zmiany uwidoczniły się również w gminach wiejskich oddalonych od Łodzi (rysunki 14 i 15).

Do nowych aktywności gospodarczych na terenach wiejskich można zaliczyć działalność wydawniczą, poligraficzną oraz działalność powiązanych z nimi firm reklamowych. Liczba podmiotów świadczących usługi w zakresie działalności wydawniczej i poligraficznej wzrosła w latach 2001–2007 w powiecie zgierskim z 75 do 92, natomiast

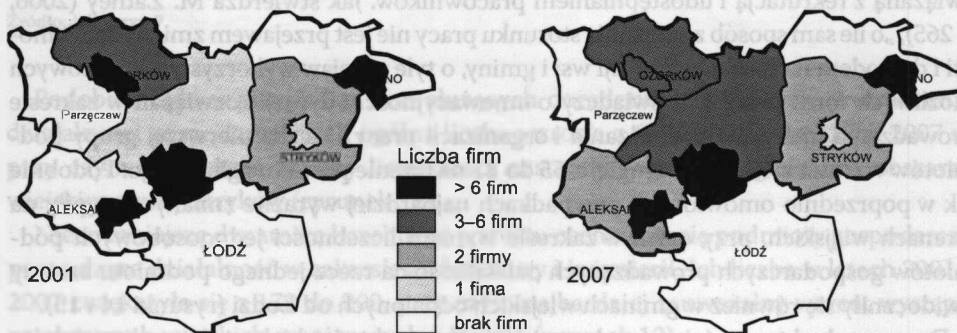
Rys. 14. Podmioty gospodarcze w gminach powiatu zgierskiego sklasyfikowane w grupie 74.50B EKD (jednoosobowe podmioty gospodarcze prowadzące działalność na rzecz jednego podmiotu) w latach 2001–2007

Źródło: Jak w rys. 7.

Rys. 15. Podmioty gospodarcze w gminach powiatu zgierskiego sklasyfikowane w grupie 74.50A EKD (działalność związana z rekrutacją i udostępnianiem pracowników) w latach 2001–2007

Źródło: Jak w rys. 7.

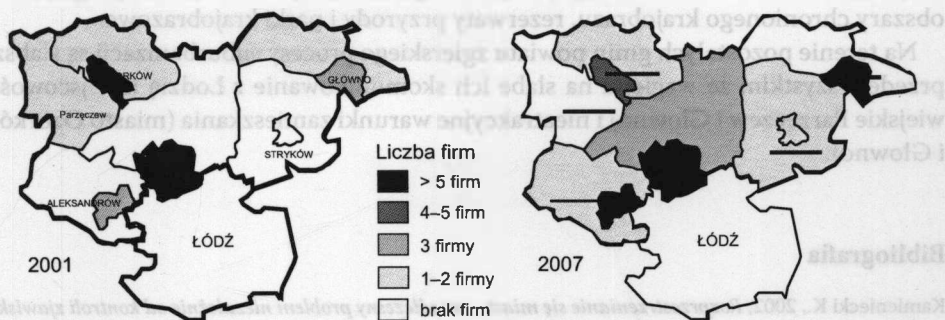

Rys. 16. Podmioty gospodarcze w gminach powiatu zgierskiego sklasyfikowane w grupie 22.1 i 22.2 EKD (działalność wydawnicza i poligraficzna) w latach 2001–2007

Źródło: Jak w rys. 7.

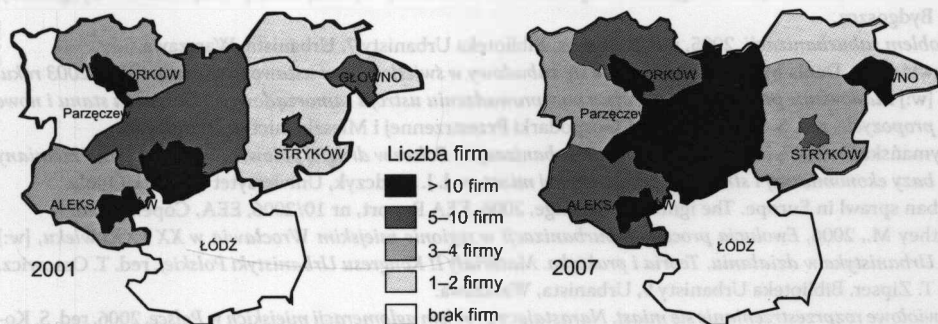
liczba firm reklamowych z 36 do 64. W obu przypadkach najbardziej zauważalne zmiany zaszły na obszarach wiejskich przyległych do Łodzi (rysunki 16 i 17).

Bliskość dużego miasta, jakim jest Łódź, daje możliwość funkcjonowania podmiotom, które mogą świadczyć usługi na jego terenie będąc jednocześnie zarejestrowanymi w innej gminie. Przykładem takiej działalności jest transport lądowy pasażerski. Liczba tego rodzaju podmiotów w powiecie zgierskim nie wzrosła wprawdzie znacząco w badanym okresie (z 245 do 275), lecz i tu można zaobserwować ich zwiększoną obecność na terenach wiejskich – szczególnie w gminie Zgierz, Głowno, Ozorków oraz obszarze wiejskim gminy Stryków (rysunek 18).

Rys. 17. Podmioty gospodarcze w gminach powiatu zgierskiego sklasyfikowane w grupie 74.40 EKD (reklama) w latach 2001–2007

Źródło: Jak w rys. 7.

Rys. 18. Podmioty gospodarcze w gminach powiatu zgierskiego sklasyfikowane w grupie 60.21, 60.22 i 60.23 EKD (transport lądowy pasażerski, rozkładowy pozostały; działalność taksówek osobowych oraz transport lądowy pasażerski pozostały) w latach 2001–2007

Źródło: Jak w rys. 7.

Podsumowanie

Uzyskane informacje potwierdzają, że najbardziej intensywne w powiecie zgierskim procesy suburbanizacji – zarówno w aspekcie przestrzennym, jak i ekonomicznym

– obserwuje się w mieście i gminie Aleksandrów Łódzki, Zgierz oraz w gminie Stryków. Są to gminy położone przy granicy z Łodzią, połączone z miastem centralnym aglomeracji drogami krajowymi, cechujące się dużym dodatnim saldem migracji z miast. W wyniku napływu nowych mieszkańców uaktywniła się znaczna podaż terenów nadających się do zabudowy. Gminy te charakteryzują się bardzo dużymi powierzchniami gruntów rolnych, które zostały wyłączone z produkcji rolnej. Szczególnie wyraźnie widać to przy analizie obszaru gruntów rolnych wyłączonych pod osiedla mieszkaniowe; pod tym względem wspomniane wyżej gminy zajmują czołowe lokaty. Dodatkowym czynnikiem wpływającym na taki, a nie inny obraz owego procesu jest fakt, że gminy te znajdują się na terenach atrakcyjnych pod względem przyrodniczym. Występują tam obszary chronionego krajobrazu, rezerваты przyrody i parki krajobrazowe.

Na terenie pozostałych gmin powiatu zgierskiego procesy suburbanizacji są słabsze przede wszystkim ze względu na słabe ich skomunikowanie z Łodzią (miejscowości wiejskie Parzęczew i Głowno) i nieatrakcyjne warunki zamieszkania (miasto Ozorków i Głowno).

Bibliografia

- Kamieniecki K., 2002, *Rozprzestrzenianie się miast – współczesny problem niezależnie od kontroli zjawiska*, [w:] *Miasto za miastem. Raport 3*, red. K. Kamieniecki, Instytut Rozwoju na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa.
- Lisowski A., 2009, *Problemy ze współczesną identyfikacją pojęcia „suburbanizacja”*, [w:] *Aglomeracje miejskie w Polsce na przełomie XX i XXI wieku. Problemy rozwoju i przekształceń strukturalnych i funkcjonowania*, red. W. Maik, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Bydgoszcz.
- Problem suburbanizacji*, 2005, red. P. Lorens, Biblioteka Urbanisty 7, Urbanista, Warszawa.
- Sławiński T., Denis M., 2008, *Rozlewianie się zabudowy w świetle zmian ustawodawstwa z 1994 i 2003 roku*, [w:] *Planowanie przestrzenne w Polsce po wprowadzeniu ustroju samorządowego. Diagnoza stanu i nowe propozycje*, red. S. Anusz, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Mieszkalnictwa, Warszawa.
- Szymańska D., 2002, *Niektóre zagadnienia urbanizacji w Polsce w drugiej połowie XX wieku*, [w:] *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast*, red. J. Słodczyk, Uniwersytet Opolski, Opole.
- Urban sprawl in Europe. The ignored challenge, 2006, EEA Report, nr 10/2006, EEA, Copenhagen.
- Zathey M., 2006, *Ewolucja procesu suburbanizacji w regionie miejskim Wrocławia w XX i XXI wieku*, [w:] *Urbanistyka w działaniu. Teoria i praktyka. Materiały II Kongresu Urbanistyki Polskiej*, red. T. Ossowicz, T. Zipser, Biblioteka Urbanisty 9, Urbanista, Warszawa.
- Żywiotowe rozprzestrzenianie się miast. Narastający problem aglomeracji miejskich w Polsce*, 2006, red. S. Kozłowski, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska Akademia Nauk Komitet „Człowiek i środowisko” przy Prezydium PAN, Białystok, Lublin, Warszawa.

SUBURBANIZACJA PRZESTRZENNA I EKONOMICZNA TERENÓW PODMIEJSKICH ŁODZI NA PRZYKŁADZIE GMIN POWIATU ZGIERSKIEGO

ABSTRAKT: Procesy suburbanizacji zachodzą w sposób coraz bardziej intensywny wokół polskich aglomeracji. Skala i dynamika tego zjawiska zmusza do wnikliwej obserwacji tego procesu, gdyż niesie on ze sobą

wiele negatywnych skutków. Powiat zgierski graniczący z Łodzią – połączony z nią ważnymi trasami krajowymi oraz cechujący się atrakcyjnym środowiskiem przyrodniczym – jest w szczególności narażony na negatywne skutki procesu żywiołowego rozlewania się miast. W celu zbadania skali tego procesu dokonano analizy wielkości i kierunków migracji, wielkości powierzchni gruntów rolnych wyłączonych z produkcji rolnej z uwzględnieniem celu wyłączenia oraz liczby pozwoleń na budowę.

SŁOWA KLUCZOWE: suburbanizacja, Łódź

SKŁAD I ŁAMANIE

Waldemar Świdwiński

KOREKTA

Natalia Maszał

PROJEKT OKŁADKI

Solanta Świdwińska

Na okładce fotografia przedstawiająca przewodniczącą Opole
miejscowa Krystynę Słodczyk.

Kapitał i powołanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy.

© Copyright by Uniwersytet Opolski
Opole 2011

ISSN 2082-4793

ISBN 978-83-7395-419-9

Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 35-037 Opole, ul. H. Śmigłego-Rutki 3A,
Miejscowa samobieżna 77 441 08 79 (telewizja), e-mail: wydawnictwo@uni.opole.pl
Druk: Drukarnia Cyfrowa TOTEM